

reka. O Francu Zakrajšku je spregovoril Marušič ob problemu prvih prevodov Dan-tejeve Božanske komedije v slovenščino. Simona Gregorčiča je predstavil posredno s pomočjo dnevnika drugega pomembnega Goričana Miroslava Premruja. Kot narodni buditelj je zaslužil prostor v knjigi tudi Andrej Žnidarčič, ki sicer ni bil velik poli-tik, pač pa pomemben buditelj v svojem času. Vpogled v goriške politične razmere, pa tudi nekoliko širše, nam omogoča članek Iz korespondence Štefana Široka. Andrej Gabršček, kot ena ključnih osebnosti ob koncu stoletja na Goriškem, dopolnjuje poglavja v prvi knjigi in osvetljuje dogajanja tik pred prvo svetovno vojno. Knjigo zaključijo poglavje o dr. Klementu Jugu, ki predstavlja že tudi novo problematiko, namreč vprašanje občutja beguncev, ki so se po vojni naselili v kraljevini SHS in od katerih marsikdo ni mogel nikdar več domov.

Kot sem že omenila, je knjiga sestavljena iz posameznih člankov, ki pa so po-vezani v ubrano celoto. Tudi tako lahko predstavimo neko dobo in neko ozemlje. Delo bo primerno branje za vse, ki jih zanima preteklo dogajanje ali pa obnašanje posa-meznikov v nekem določenem kraju in času. Zgodovinar pa pogrēša nekatere »ma-lenkosti«. Moti na primer, da niso navedeni časopisi ali revije, kjer so bili posamezni članki objavljeni. Za popolnejšo sliko političnega dogajanja na Goriškem in Primor-skem pa bi avtor lahko pritegnil tudi članke, ki jih je objavil v Zgodovinskem časo-pisu, kjer je podrobneje obravnaval politične probleme 19. stoletja. Gotovo bomo sli-šali tudi pripombe na izbor oseb v drugem delu knjige, vendar moramo prepustiti odločitev avtorju.

Eva Holz

Zbornik za zgodovino šolstva in prosvete 17. Ljubljana : Slovenski šolski muzej, 1984. 154 strani.

Revija, ki jo izdajajo skupaj vsi trije jugoslovanski šolski oziroma pedagoški mu-zeji (ljubljski, zagrebški in beograjski), uvaja s svojo najnovejšo številko tematski pristop k obravnavanju posameznih vprašanj iz zgodovine šolstva in prosvete. Zamisel o tem sega sicer nazaj v leto 1964, ko so to revijo šele snovali, vendar so jo uresničili šele po dvajsetih letih. Tokratna številka je uglasena na obravnavanje raz-voja predšolskih ustanov na jugoslovanskem ozemlju. Objavljene razprave nam nu-dijo zanimivo sliko tovrstnega razvoja, v njej pa žal manjka prikaz delovanja pred-šolskih ustanov na področju Bosne in Hercegovine, Makedonije in Srbije, pač zaradi pomanjkanja zadevnih razprav.

V rubriki razprav in člankov prikazuje Marija Škoda začetke predšolske vzgoje na Hrvaškem, akademik dr. Božina M. Ivanović razvoj predšolske vzgoje v Črni gori, akademik dr. Jašar Redžepagić razvoj teh ustanov na Kosovu, Slavica Pavlič začetke in delovanje predšolskih zavodov v Sloveniji ter dr. Ljubica Acigan razvoj predšolske vzgoje v Vojvodini do druge svetovne vojne.

Na predšolsko temo sta ubrana tudi dva prispevka v rubriki manjših prispevkov in gradiva. Marija Vrbetić prikazuje prve otroške vrtce v Karlovcu, mag. Sait Kača-por pa »otroška zabavišča« v Novem Pazaru. Tretji prispevek v tej rubriki je delo Maje Nikolove in posvečen življenju in delu srbskega pedagoga dr. Vladimira Spasića (1892—1973), pristaša gibanja »nove«, »delovne šole«.

V rubriki književnih ocen in poročil piše Marko Marković o Portretih, delu dr. Dušana Martinovića (prikaz 22 prosvetno-kulturnih in znanstvenih delavcev Črne gore 19. in 20. stoletja), dr. Mihajlo Ogrizović o delu Mitarja Papića, Hrvaško šolstvo v Bosni in Hercegovini do leta 1918, potem o knjigi Živojin P. Isailović (napreden učitelj in pedagoški pisec), ki jo je napisal Rade Vuković, in o spominskem zborniku Bil sem partizanski učitelj (na področju Slavonije in Baranje).

V rubriki Nekrologi se dr. Vladeta M. Tešić in Miloško P. Džoković spominjata staroste srbskih učiteljev Miloša B. Jankovića (1885—1984), Borivoje Aksentijević pe-dagoškega pisca Svetislava Ivanovića (1918—1984) ter Tatjana Hojan dolgoletnega ravnatelja ljubljanske šole za telesno kulturo (pod njegovim vodstvom se je šola dvignila iz srednje na visoko stopnjo), raziskovalca, pisca in dolgoletnega sodelavca Sloven-skega šolskega muzeja dr. Draga Stepinška (1906—1983).

Zelo obsežna je rubrika o delu šolsko-pedagoških jugoslovanskih muzejev. Ta-tjana Hojan poroča o razstavi učbenikov za pouk slovenskega jezika do leta 1918, ki je bila odprta v Slovenskem šolskem muzeju leta 1983 za udeležence 19. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture, Borivoje Aksentijević o razstavi o izbiri po-kljica pred vpisom v drugo fazo usmerjenega izobraževanja, ki je bila v beograjskem Pedagoškem muzeju decembra 1982 in januarja 1983, Elizabeta Serdar o razstavi ZAVNOH in prosveta v Hrvaškem šolskem muzeju, Slavica Pavlič o razstavah Pre-šeren v čitankah, Ukinitvev slovenskih in hrvaških šol na Primorskem ter o predšolskih ustanovah in 35-letnici Vzgojiteljske šole v Ljubljani, Nebojša Radojev o razstavah otroških risb in njihovem pedagoškem pomenu (ob 20-letnici dela Galerije otroškega

likovnega ustvarjanja v beograjskem Pedagoškem muzeju) ter Maja Nikolova o razstavi sodobne otroške igrače jugoslovanskih proizvajalcev.

Rubrika bibliografij je tokrat posvečena prikazu literature iz zgodovine šolstva, ki so jo izdali na ozemlju SR Srbije od 1975 do 1982 ter sta jo sestavili Milena Marković in Branislava Jordanović in prispevek k bibliografiji knjig, razprav in člankov o šolstvu in prosveti na Hrvaškem v času NOB, ki ga je pripravil Ivan Vavra.

Najnovejša številka Zbornika je nedvomno pomemben prispevek k proučevanju predšolske vzgoje pri nas, njegov pomen pa bo še večji, če bo njegovim sodelavcem uspelo pokriti sive lise pri prikazovanju šolsko-prosvetnih vprašanj v res celovitem jugoslovanskem okviru.

Andrej Vovko

Goriški letnik, 10. Nova Gorica : Goriški muzej, 1983. 169 strani.

Jubilejno številko Zbornika Goriškega muzeja so po načelu »Naredi sam« napisali delavci tega muzeja sami. Tak »podvig« lepo priča, da ima ta ustanova precejšnje število peresa večjih znanstvenih delavcev, vendar zunanji sodelavci revije upamo, da jim ta samozadostnost ne bo prešla v navado. »Stabilizacijsko« praznovanje desetletnice izhajanja se kaže zlasti v nekoliko skromnejšem obsegu, pa tudi v tem, da tokrat ni rubrik krajsih člankov gradiva, knjižnih poročil, pač pa »zgoj« razprave. Kot običajno so v zborniku zastopana vprašanja s področja zgodovine, umetnostne zgodovine, arheologije in etnologije iz preteklosti tistega dela slovenskega ozemlja, ki ga danes zajemajo občine Nova Gorica, Tolmin, Ajdovščina in Sežana.

Uvodni del revije je v znaku arheologije. Drago Svoljšak v izčrpnem, skrbno dokumentiranem in bogato ilustriranem prispevku obravnava najdbe, ki so jih od leta 1949 do 1983 izkopalni na Kovačevšu, zaselku Lokavca na področju Čavna. Najdbe s tega področja sodijo v idrijsko skupino latenske dobe.

Beatrice Žbona-Trkman prikazuje zgode in nezgode, ki so spremljale najdbo bronaste figure mladeniča iz poznega helenističnega obdobja. Kip so leta 1982 slučajno našli v Sežani (pri pripravi zemlje za presajanje rož) in šele leta 1983 ga je Goriški muzej uspel odkupiti od najditelja. Po vsej verjetnosti gre za upodobitev grškega neroja Herakleja.

Znano je, koliko vroče krvi je sprožilo vprašanje obnavljanja leta 1976 porušene breginjkega kota. Inga Miklavčič-Brezigar, ki se je v Breginjem ukvarjala že pred potresom, nam v svoji razpravi predstavlja življenje v tem kraju pred letom 1976 in po njem, navaja razlike med starim in »montážnim« Breginjem, prikazuje starostno strukturo prebivalstva in med drugim naglaša tudi razveseljivo dejstvo, da se po letu 1984 povečuje delež mlajših prebivalcev tega kraja.

Branko Marušič obravnava vprašanje razvoja slovenske narodne in politične zavesti na Primorskem pred letom 1848. Znano je, da nekateri italijanski zgodovinarji vztrajno zanikajo take pojave pred omenjenim letom, zato je Marušičev prispevek toliko pomembnejši. Seveda ni šlo za kako masovno politično gibanje, pač pa praviloma za pobude narodnostno osveščenih posameznikov, zlasti duhovnikov in to predvsem v zvezi z uporabo slovenščine v javnem življenju (zlasti v osnovnih šolah). Utrinke narodnostnega prebujanja zasledimo na Goriškem in v Trstu. Avtor prikazuje tudi življenje in delovanje nekaterih najpomembnejših primorskih preporoditeljev (Valentina Staniča, Matevža Hladnika, Stefana Kocijančiča, Matevža Ravnikarja). Avtor namenja pozornost tudi uveljavljanju ilirske misli v tem prostoru.

Drago Sedmak je temeljito obdelal delovanje telovadnega društva »Sokol« v Ajdovščini, zlasti na podlagi rokopisnih zapiskov sej odbora, od 1908 do 1920, ki so se ohranili v zapuščini pobudnika in predsednika društva Rudolfa Brajnika. Zanimivo je, da so društvo ustanovili dvakrat, prvič leta 1891, drugič leta 1908. Delovalo je vse do leta 1921, ko je propadlo zaradi nasprotovanja italijanskih oblasti. V razpravi je izčrpno podano delovanje društva, ki je imelo velik družben in političen vpliv na življenje v Ajdovščini.

Slavica Plahuta nadaljuje s svojim obsežnim prikazom kulturno-prosvetne dejavnosti v srednjeprimorskem okrožju v času NOB. Nastal je po avtoričinem dolgotrajnem zbiranju in pregledovanju ustreznega arhivskega gradiva. Prikazuje razmere na tem področju poleti in jeseni 1944, organizacijo kulturno-prosvetne dejavnosti, razvoj partizanskega šolstva in ljudske prosvete, delovanje primorskih partizanskih organizatorjev kulture in prosvete ter oblike kulturno-prosvetnega delovanja (zborovsko petje, igralska dejavnost, politična in kulturna srečanja, izdajateljska dejavnost).

Iz umetnostnozgodovinskega področja sta prispevka Marka Vuka in Nelide Silič-Nemec. Vuk objavlja prvi del prikaza minoritske cerkve in samostana sv. Frančiška v Piranu (zgodovinske okoliščine nastanka samostana leta 1301, lokacijo cerkve in samostana, tlorisa in zunanjščine cerkve, njene notranjščine ter vprašanje prvotne podobe cerkve in njene primerjave z arhitekturo beraških redov), Silič-Nemčeva pa